

**PENGIJRAHAN DALAMAN MASYARAKAT MELAYU DAN
SUMBANGANNYA KEPADA SEKTOR PENANAMAN PADI
DI KERIAN, PERAK (1874–1941)**

***THE INTERNAL MIGRATION OF THE MALAYS AND ITS
CONTRIBUTION TO THE RICE CULTIVATION SECTOR IN KERIAN,
PERAK (1874–1941)***

Siti Noor Hafizah Mohamed Sharif

History Section, School of Humanities, Universiti Sains Malaysia, Pulau Pinang,
MALAYSIA

Email: snhafizah@usm.my

Published online: 31 October 2023

To cite this article: Siti Noor Hafizah Mohamed Sharif. 2023. Penghijrahan dalam masyarakat Melayu dan sumbangannya kepada sektor penanaman padi di Kerian, Perak (1874–1941). *Kajian Malaysia* 41(2): 291–317. <https://doi.org/10.21315/km2023.41.2.14>

To link to this article: <https://doi.org/10.21315/km2023.41.2.14>

ABSTRACT

This article discusses the internal migration of the Malays from Kedah, Pulau Pinang and Seberang Perai and its contribution to the paddy planting sector in Kerian, Perak from 1874 to 1941. The internal migration of the Malays in the Malay Peninsula during the colonial period has never been discussed in past research. Instead, existing research pertaining to Malay migrations only refers to the role and contribution of the Malays from outside the Malay Peninsula. Hence, there are views saying that only immigrants from outside the Peninsula played a vital role in the Peninsula's economic development especially during British colonialism. In fact, internal migration of the Malays was very important in the economic development of, for example, Kerian, Perak. This is because, these immigrants were the initial contributor to Kerian's economic development, especially in paddy cultivation until Kerian emerged as the main paddy cultivation district not only in Perak but also in the Federated Malay States (FMS). The role of Banjarese immigrants became significant only after the opening of the Kerian Drainage Plan in 1906. Even with the presence of the Banjarese, the internal migration of the Malays continued to happen in a significant number which

outweighed the number of the Banjarese immigrants in Kerian. This discussion begins with the British official entry in 1874 and ended in 1941 because of the Japanese occupation. The primary resources referred to are the colonial records such as The Annual Reports of the FMS, The Perak Government Gazettes, and The Population Census Reports.

Keywords: internal migration, local Malay, Malay “foreigner”, Kerian, paddy cultivation

ABSTRAK

Artikel ini membincangkan penghijrahan dalaman masyarakat Melayu iaitu dari Kedah, Pulau Pinang dan Seberang Perai dan sumbangannya kepada sektor penanaman padi di Kerian, Perak dari tahun 1874 sehingga tahun 1941. Penghijrahan dalaman masyarakat Melayu di Semenanjung Tanah Melayu (STM) dan sumbangannya semasa penjajahan tidak pernah dibincangkan dalam mana-mana penulisan sedia ada. Sebaliknya, penulisan-penulisan lalu berkaitan penghijrahan masyarakat Melayu hanya membincangkan peranan dan sumbangan penghijrahan orang Melayu dari luar STM. Maka, wujud pandangan bahawa hanya penghijrah dari luar STM sahaja yang memainkan peranan penting dalam pembangunan ekonomi Semenanjung, khususnya semasa penjajahan British. Walhal, penghijrahan dalaman masyarakat Melayu adalah sangat penting dalam pembangunan ekonomi Semenanjung Tanah Melayu (STM) misalnya di Kerian, Perak. Hal ini kerana golongan penghijrah inilah yang sebenarnya memainkan peranan awal dalam pembangunan ekonomi Kerian, khususnya dalam penanaman padi sehingga menjadikan Kerian sebagai sebuah daerah penanaman padi yang utama bukan sahaja di Perak, tetapi juga di Negeri-Negeri Melayu Bersekutu (NNMB). Peranan penghijrah masyarakat Banjar sebaliknya hanya mulai signifikan selepas pembukaan Rancangan Pengairan Kerian, 1906. Sekalipun dengan kehadiran masyarakat Banjar ini, penghijrahan dalaman masyarakat Melayu terus berlaku dalam jumlah yang signifikan iaitu melebihi jumlah kemasukan penghijrah masyarakat Banjar di Kerian. Perbincangan artikel ini bermula dengan kemasukan British secara rasmi di Perak pada tahun 1874 dan berakhir pada tahun 1941 ekoran pendudukan Jepun. Sumber-sumber primer yang dirujuk bagi penulisan ini ialah rekod-rekod kolonial seperti Laporan Tahunan NNMB, Warta Kerajaan Negeri Perak dan Laporan Banci Penduduk.

Kata kunci: penghijrahan dalaman, Melayu tempatan, Melayu “asing”, Kerian, penanaman padi

PENGENALAN

Penghijrahan merupakan satu fenomena global yang juga tidak asing kepada masyarakat di Kepulauan Melayu yang terdiri daripada pelbagai etnik dan tidak terhad kepada satu-satu tujuan sahaja. Hal ini dapat dilihat daripada pelbagai istilah masyarakat Melayu di rantau ini yang digunakan secara khusus bagi merujuk kepada penghijrahan. Istilah “merantau” yang berasal dari masyarakat Minangkabau, Sumatera umpamanya digunakan sejak berabad lamanya oleh masyarakat Melayu dalam menggambarkan pergerakan manusia atas pelbagai tujuan. Penggunaan istilah ini adalah sangat menarik kerana anjal dalam menggambarkan pelbagai faktor penghijrahan (Wang 2001). Sungguhpun Wang mengakui bahawa penghijrahan merupakan perkara yang tidak asing kepada masyarakat Melayu, namun beliau menganggap bahawa penghijrahan yang berlaku bergantung kepada kuasa “orang besar” (seseorang yang mempunyai kedudukan atau kuasa politik) (Wang 1985). Hal ini bermaksud, inisiatif individu yang tidak mempunyai kuasa tidak memberi kesan besar kepada penghijrahan yang berlaku dan pandangan ini tidaklah benar-benar tepat.

Di Semenanjung Tanah Melayu (STM), penulisan yang menjadikan penghijrahan masyarakat Melayu sebagai tema utama perbincangan semasa penjajahan British pula hanya tertumpu kepada penghijrahan masuk masyarakat Melayu dari Kepulauan Hindia Belanda (KHB) sahaja. Jackson (1961) misalnya, selain memfokuskan kepada kemasukan penghijrah Cina dan India, beliau juga hanya memfokuskan kepada penghijrah Jawa untuk bekerja sebagai buruh di sektor perlombongan dan perladangan. Vlieland (1934) dan Smith (1952) pula menekankan peranan penghijrahan dari luar STM dalam aspek kependudukan, pembangunan dan pertumbuhan ekonomi Tanah Melayu. Begitu juga esei-esei yang dimuatkan dalam Kratoska (1982a) hanya membincangkan aspek penghijrah dan penghijrahan orang Melayu dari KHB serta orang Cina dan India, manakala penulisan Khazin (1987) pula membincangkan faktor dan proses kedatangan serta sumbangan orang Jawa dalam ekonomi di Selangor. Seterusnya, penulisan Tunku Shamsul (1967) turut membincangkan aspek penghijrahan orang Melayu dari KHB. Namun, berbanding Khazin yang hanya membincangkan masyarakat Jawa, Tunku Shamsul memfokuskan perbincangannya kepada semua penghijrah Melayu yang berasal dari KHB iaitu berkaitan aspek pertumbuhan dan taburan mereka di STM.

Selain daripada penulisan yang menyentuh aspek penghijrahan secara langsung, terdapat beberapa penulisan yang menyentuh penghijrahan tempatan secara tidak langsung. Namun, perbincangan tersebut masih dibayangi oleh penghijrahan orang

Melayu dari luar Semenanjung. Penggunaan istilah Melayu “asing” misalnya, tidak diperincikan oleh sesetengah pengkaji sama ada Melayu asing yang digunakan dalam perbincangannya merujuk kepada Melayu yang berasal dari luar atau dari dalam Semenanjung (Chai 1967; Lim 1976). Maka, tidak hairanlah apabila istilah Melayu asing digunakan, sering kali tafsirannya dibayangi oleh penghijrah yang berasal dari luar Semenanjung, walhal istilah tersebut turut digunakan bagi merujuk kepada penghijrahan orang Melayu yang berasal dari negeri-negeri STM. Lim misalnya, tidak memberikan takrifan sebenar terhadap istilah Melayu asing yang digunakan dalam perbincangannya. Namun, berdasarkan kepada perbincangannya, istilah Melayu asing yang digunakan turut merujuk kepada masyarakat Melayu yang berasal dari luar Kerian, namun masih berasal dari negeri-negeri Tanah Melayu, iaitu masyarakat Melayu yang berasal dari Pulau Pinang dan Kedah. Bahkan masyarakat Melayu Kedah ini menurut beliau merupakan penghijrah yang lazim di daerah Kerian. Namun, istilah tersebut juga turut digunakan bagi merujuk kepada masyarakat Melayu yang berasal dari luar STM, misalnya masyarakat Banjar (Lim 1976). Justeru, istilah Melayu asing yang digunakan dalam perbincangan artikel ini selagi tidak dinyatakan secara khusus adalah merujuk kepada masyarakat Melayu yang berasal dari negeri-negeri di STM (Pulau Pinang, Seberang Perai dan Kedah).

Penghijrahan Melayu asing yang berlaku ini menyumbang kepada pembangunan Kerian sebagai sebuah daerah penanaman padi yang penting bukan sahaja di Perak tetapi juga Negeri-Negeri Melayu Bersekutu (NNMB) semasa pentadbiran British kerana rata-rata golongan penghijrah ini terlibat dalam aktiviti penanaman padi. Kepentingan daerah Kerian sebagai daerah penanaman padi menyebabkan daerah ini turut digelar sebagai jelapang padi di NNMB. Maka, hal ini membuktikan sumbangan masyarakat Melayu yang berasal dari STM sendiri dalam pembangunan ekonomi semasa penjajahan British.

LATAR BELAKANG KERIAN SEBAGAI SEBUAH DAERAH PENANAMAN PADI DAN PERKEMBANGANNYA

Merujuk kepada Kerian sebagai sebuah daerah yang penting berkaitan penanaman padi, beberapa kajian sedia ada telah pun membincangkannya. Antaranya Lim (1976; 1977) dan Hill (1977). Namun, penulisan-penulisan ini tidak memfokuskan kepada peranan penghijrah dalaman Melayu dalam perkembangan penanaman padi. Lim misalnya hanya memfokuskan kepada perkembangan Kerian sebagai daerah penanaman padi atau makanan yang utama di NNMB dan keperluan rancangan pengairan dalam membantu petani padi (Lim 1976;1977). Hill (1977)

pula, walaupun mengakui peranan penghijrah dalam kepada perkembangan penanaman padi di Kerian, namun, beliau menyatakan bahawa situasi ini hanya berlaku pada tahun 1892. Hal ini adalah kurang tepat kerana perkembangan Kerian sebagai sebuah kawasan penanaman padi telah pun berlaku sejak awal lagi iaitu sebelum penjajahan British lagi iaitu sekurang-kurangnya sejak tahun 1816. Perkembangan ini pada peringkat awal didorong oleh faktor politik dan kemudiannya diikuti pula oleh faktor geografi dan ekonomi.¹ Maka, adalah tidak menghairankan bahawa Kerian bukanlah merupakan satu daerah yang asing kepada penghijrah-penghijrah dari Kedah, Pulau Pinang dan Seberang Perai. Penghijrahan dalam ini telah mengubah kedudukan Kerian dari sebuah daerah yang tidak berpenghuni kepada sebuah daerah penanaman padi (khususnya padi sawah) yang penting di Perak.²

Usaha menjadikan Kerian sebagai sebuah kawasan penanaman padi yang utama dan penting oleh pentadbir British telah pun bermula awal lagi iaitu pada tahun 1890-an (Short dan Jackson 1971). Namun, usaha ini secara rasminya bolehlah dikatakan mencapai kemuncaknya pada tahun 1906 apabila Rancangan Pengairan Kerian dibuka bagi membantu penduduk dalam aktiviti penanaman padi. Pembukaan rancangan ini berjaya meningkatkan keluasan kawasan penanaman padi. Misalnya, pada tahun 1906, iaitu pada tahun pertama pembukaan rancangan pengairan, jumlah kawasan penanaman padi di Kerian berjumlah 31,090 ekar (Annual Report on Social and Economic Progress of the People of Perak 1906). Namun, selepas setahun rancangan pengairan dibuka, iaitu pada tahun 1907, daerah ini telah menyumbang sebanyak 30% sehingga 40% daripada penghasilan padi bagi NNMB dan sekali gus digelar sebagai jelapang padi di NNMB (Short dan Jackson 1971). Jumlah keluasan penanaman padi di Kerian juga terus meningkat dan sehingga tahun 1911 misalnya, iaitu selepas lima tahun rancangan pengairan dibuka, jumlah keluasan penanaman padi berjumlah 50,695 ekar iaitu meningkat sebanyak 19,605 ekar atau 63.1% (Annual Report on Social and Economic Progress of the People of Perak 1911).³ Kedudukan Kerian sebagai daerah penanaman padi yang utama ini tidak pernah tergugat sekalipun dengan kemunculan getah sebagai tanaman komersil yang menguntungkan. Buktinya, menjelang berlakunya pendudukan Jepun pada tahun 1941, iaitu pada tahun 1939, jumlah keluasan penanaman padi di Kerian berjumlah 48,975 ekar. Berlaku kemerosotan sebanyak 1,720 ekar sahaja atau 3.39% (Annual Report on Social and Economic Progress of the People of Perak 1939) berbanding dengan tahun 1911. Perkembangan penanaman padi di Kerian ini disumbangkan sepenuhnya oleh penghijrahan masuk masyarakat Melayu dari Kedah, Pulau Pinang dan Seberang Perai khususnya dan tidak ketinggalan juga masyarakat Banjar (berasal dari KHB) umumnya yang berterusan ke daerah tersebut.

MELAYU ASING SEBAGAI PENGGERAK PENANAMAN PADI DI KERIAN, 1874–1905

Dalam membincangkan sumbangan para penghijrah Melayu, terutamanya dalam melengkapkan kerangka pentadbiran dan polisi pertanian yang menjadi amalan pentadbir British, peranan penghijrah Melayu dari STM kurang ditekankan berbanding penghijrah Melayu dari luar STM (KHB). Di Kerian, penghijrahan Melayu asing (Pulau Pinang, Seberang Perai dan Kedah) memainkan peranan utama dalam pembangunan dan kemajuan daerah Kerian sebagai sebuah daerah penanaman padi yang penting di Perak. Hal ini disebabkan, di daerah Kerian, penghijrahan Melayu tempatan yang turut dianggap asing ini telah bermula sebelum pentadbiran British dan berlaku secara berterusan semasa pentadbiran British. Perkara ini tidaklah menghairankan kerana campur tangan British di Perak secara kebetulannya seiring dengan penggunaan tanah di Seberang Perai yang telah pun mencapai tahap maksimum (Lim 1976; Jackson 1968; Khoo 1972).

Namun, kebanyakan daripada penghijrah ini terdiri daripada “penghijrah sementara” iaitu mereka yang berulang alik ke daerah Kerian apabila tibanya musim menanam padi. Pada tahun 1860, populasi Melayu di daerah ini hanya berjumlah lebih kurang 200 orang. Namun, jumlah tersebut boleh meningkat antara 700 hingga 800 orang apabila tibanya musim menanam padi ekoran penghijrahan sementara orang Melayu berketurunan Kedah yang menetap di Seberang Perai dan Pulau Pinang (Wee 1952). Jumlah penanam padi yang berhijrah secara sementara (berulang-alik) ke daerah Kerian pada setiap kali musim menanam padi tiba ialah dua hingga tiga kali ganda lebih tinggi iaitu 500 hingga 600 orang atau 250%–300% lebih ramai berbanding petani padi yang menetap di Kerian.

Pada tahun 1861, jumlah populasi Melayu di Kerian adalah jauh lebih besar. Hal ini berdasarkan kepada catatan W. T. Lewis yang merupakan salah seorang pentadbir British yang diberikan konsesi tanah di daerah Kerian oleh Sultan Perak pada tahun tersebut. Beliau menyatakan dalam tempoh 20 hari beliau berada di Kerian, sebanyak 654 keluarga petani telah mendaftarkan tanah dengannya bagi mengusahakan tanaman padi. Beliau menjangkakan bahawa jumlah keluarga yang mendaftarkan tanah akan meningkat kepada 1,000 orang menjelang musim penanaman padi pada tahun tersebut dan tahun-tahun selepasnya (Straits Settlements Record 1861). Sekiranya sebuah keluarga Melayu hanya mempunyai tiga orang ahli (anggaran minimum), jumlah populasi orang Melayu di daerah tersebut sekurang-kurangnya berjumlah 1,962 orang. Jumlah sebenar barangkali jauh lebih tinggi apabila tibanya musim menanam padi berdasarkan kepada jangkaan Lewis dalam catatannya.

Sememangnya sukar untuk menentukan jumlah sebenar populasi Melayu di daerah Kerian sama ada yang tinggal secara tetap mahupun sementara berdasarkan kepada angka-angka yang diperoleh daripada catatan-catatan itu. Namun, perkara penting yang dapat disimpulkan daripada angka-angka yang diperoleh ialah kewujudan jumlah penduduk yang agak besar di daerah Kerian pada lewat kurun ke-19 selain daripada penghijrah sementara. Sebaik sahaja hasil padi habis dituai, mereka akan kembali semula ke tempat asal di Seberang Perai ataupun Pulau Pinang. Jelasnya, daerah Kerian bukanlah suatu daerah yang asing kepada petani padi berketurunan Kedah yang menetap di Seberang Perai dan Pulau Pinang. Hal ini membuktikan jumlah populasi Melayu di daerah Kerian sebenarnya agak besar semasa bermulanya penjajahan British di Perak pada tahun 1874. Bahkan, dalam usaha membersihkan hutan untuk membina jalan di Kerian misalnya, pentadbiran British tidak menghadapi masalah dalam memperoleh tenaga buruh bagi melaksanakan kerja-kerja ini. Buktinya, hampir 1,000 orang lelaki berjaya dikumpul untuk tujuan tersebut (Maxwell 1884). Perlu ditegaskan angka ini hanyalah jumlah tenaga buruh Melayu yang berjaya dikumpul untuk kerja-kerja awam sahaja. Maka, jumlah sebenar populasi Melayu di Kerian adalah jauh lebih tinggi dan tidak keterlaluan untuk mengandaikan bahawa daerah Kerian pada tahun 1874 sudah pun mempunyai ribuan penduduk yang menetap di daerah itu.⁴

Walaupun Kerian merupakan daerah terawal yang dikenakan sewa atau cukai bagi hak pemilikan tanah berbanding daerah-daerah lain di Perak iaitu sejak tahun 1879, namun, penganan sewa tanah atau cukai itu sama sekali tidak menghalang penghijrahan masuk Melayu asing tempatan untuk berhijrah masuk ke Kerian dan mengusahakan penanaman padi. Hal ini dapat dilihat dari jumlah populasi Melayu di daerah ini yang majoriti Melayunya ialah Melayu asing terutamanya dari Pulau Pinang (walaupun tidak dinyatakan, Pulau Pinang yang dimaksudkan tentu sekali turut merangkumi wilayah yang telah lama berada di bawah pentadbiran British termasuk Seberang Perai), Kedah dan Patani (Lim 1976). Majoriti daripada Melayu asing di daerah utara Perak iaitu Kerian, Larut dan Selama ini ialah orang Melayu yang berasal dari Kedah dan terdapat kemasukan dalam jumlah yang sangat besar orang Melayu dari Kedah dan Perlis ke Kerian (Winstedt 1923; Sadka 1968).

Situasi berikutnya yang membuktikan berlakunya kemasukan penghijrah Melayu yang besar, dari Seberang Perai dan Pulau Pinang ke daerah Kerian khususnya dan Perak umumnya dapat dilihat daripada kerisauan W. E. Maxwell terhadap polisi tanah dan pelbagai galakan lain yang diamalkan oleh Residen Perak, Frank Swettenham. Pada tahun 1882, Maxwell melihat pembukaan daerah-daerah baharu dan pengecualian cukai di Perak telah membawa kepada penghijrahan keluar populasi petani Melayu di Seberang Perai dan Pulau Pinang dalam jumlah

yang besar. Situasi tersebut menimbulkan kerisauan kepada Maxwell kerana penghijrahan seperti ini akan memberi kesan terhadap nilai tanah dan keseimbangan jumlah populasi orang Melayu di kedua-dua wilayah yang telah lama menjadi jajahan British. Selain masyarakat Melayu Kedah yang kini menetap di Seberang Perai serta Pulau Pinang, pelbagai inisiatif yang diambil seperti pengecualian cukai selama satu hingga tiga tahun berjaya menarik seramai 1,500 orang Melayu Kedah ke serata daerah di Perak (Lim 1976). Bahkan, masyarakat Melayu Kedah tidak teragak-agak untuk berhijrah bersama-sama keluarga mereka dengan membawa keperluan yang sangat minimum ke Kerian kerana tertarik dengan kestabilan politik dan kesuburan tanah di daerah tersebut (Afifuddin 1986).

Lebih menarik lagi, terdapat dalam kalangan petani Melayu dari Kedah dan Seberang Perai yang berhijrah ke Kerian masih tidak melepaskan tanah mereka di Kedah dan Seberang Perai. Tanah-tanah di petempatan asal tersebut terus diusahakan dengan tanaman padi. Pembukaan tanah baharu di Kerian sebaliknya dijadikan sebagai tanah simpanan (Afifuddin 1986). Tanah simpanan di sini mungkin sahaja merujuk kepada petani padi dari Kedah ini yang sebenarnya masih tinggal di Kedah dan hanya ke Kerian untuk mengusahakan padi sahaja (Sharom 1984). Tambahan pula, musim menanam dan menuai padi tidak sama di Kerian dan Kedah (Hill 1977). Hal ini memberi peluang kepada petani padi dari Kedah untuk terlibat dalam penanaman padi di Kerian setelah usai penanaman padi di Kedah.

Seterusnya, terdapat juga golongan penghijrah ke Kerian mengambil tanah di luar kemampuan mereka supaya tanah tersebut dapat disewakan kepada penghijrah baharu pada tahun-tahun berikutnya. Golongan pemilik tanah yang merupakan penghijrah awal juga akan membantu penghijrah baharu (juga dari Seberang Perai dan Kedah) dengan memberikan sejumlah wang pendahuluan bagi menampung perbelanjaan penghijrah baharu mengusahakan tanah milik mereka. Kemudian, sebaik sahaja hasil padi dituai, penghijrah baharu akan menjelaskan bayaran pendahuluan dan juga sewa ke atas tanah yang diusahakan dalam bentuk hasil padi (Gullick 1989). Kaedah menggunakan padi sebagai bayaran untuk menjelaskan bayaran pendahuluan dan sewa tanah ini turut dikenali sebagai “padi kuncha” dalam kalangan masyarakat Melayu. Bagi setiap ekar tanah, hasil padi yang perlu dijelaskan mengikut kaedah padi kuncha berjumlah 160 gantang untuk satu relong tanah dan 120 gantang untuk satu ekar tanah (Lim 1976). Amalan padi kuncha ini membuktikan bahawa masyarakat penghijrah tempatan mempunyai suatu sistem yang tersendiri dalam penanaman padi. Amalan tradisi masyarakat Melayu ini merupakan salah satu faktor yang merancakkan lagi pembukaan tanah baharu untuk penanaman padi di Kerian.

FAKTOR PENGHIJRAHAN KELUAR MASYARAKAT MELAYU KEDAH

Penjajahan British di Perak adalah seiring dengan keadaan di Kedah yang sedang mencapai kemuncak dalam penggunaan tanahnya untuk kegiatan pertanian. Berbanding Perak yang masih lagi bergantung kepada ekonomi perdagangan terutamanya eksport bijih timah, Kedah telah pun beralih kepada ekonomi pertanian pada suku terakhir kurun ke-18. Pada tempoh ini, berlaku perkembangan pesat dalam ekonomi pertanian Kedah dan ekonomi ini mula berperanan sebagai teras utama kepada pembangunan ekonomi Kedah (Azman 2013, 135). Kedah telah pun mula memperdagangkan hasil padinya sejak kurun ke-16 lagi. Namun, hasil pengeluaran padi semakin banyak diperdagangkan pada kurun ke-18 iaitu selepas pembukaan Pulau Pinang kerana padi merupakan eksport utama Kedah ke Pulau Pinang untuk kegunaan penduduk di Pulau Pinang yang semakin bertambah dengan pesat. Lebih daripada hasil eksport pengeluaran padi itu pula bukan sahaja dieksport ke Negeri-Negeri Selat (NNS) tetapi juga turut dieksport ke negara luar seperti China (Afifuddin 1986; Azman 2013).

Perkembangan pesat dalam kegiatan penanaman padi ini menjadikan tanah-tanah yang subur dan sesuai untuk aktiviti penanaman padi iaitu tanah yang berada di kawasan yang berhampiran dengan sumber air sama ada laut dan sungai telah pun diteroka dan diusahakan sepenuhnya. Ekoran itu, pemerintah Kedah mula membina sistem pengairan bagi menjadikan kawasan tanah paya yang belum diteroka dan diusahakan itu sesuai untuk penanaman padi. Perkembangan ini menunjukkan bahawa penggunaan tanah di Kedah telah mencapai kemuncaknya dan terpaksa bergantung kepada tebus guna tanah paya bagi merencanakan lagi perkembangan pertanian terutamanya penanaman padi. Justeru, bagi membantu penanaman padi dan meningkatkan lagi jumlah keluasan penanaman padi, sistem pengairan atau terusan yang pertama mula dibina di Kedah sejak kurun ke-17 lagi. Pada kurun ke-18, terusan kedua dan ketiga pula dibina. Kesannya, menjelang penaklukan Siam ke atas Kedah pada tahun 1821, seluruh kawasan timur daerah Kubang Pasu serta kawasan utara daerah Kota Setar telah ditebus guna untuk tujuan pertanian khususnya untuk kegiatan penanaman padi (Azman 2013; Afifuddin 1986).

Pada suku akhir kurun ke-19 pula, Perdana Menteri Kedah pada ketika itu iaitu Wan Muhammad Saman telah membina satu lagi terusan dari utara ke selatan yang menghubungkan pekan Guar Chempedak dengan Alor Setar. Terusan yang menelan belanja sejumlah \$250,000 (dalam mata wang NNS) berjaya disiapkan sepenuhnya pada tahun 1895. Pembinaan terusan oleh Wan Muhammad Saman ini merupakan suatu kejayaan besar dalam membantu penanaman padi kerana

pembinaan terusan ini telah mengubah kawasan berpayau yang tidak berguna menjadi sebuah kawasan luas yang sesuai untuk kegiatan penanaman padi. Hal ini menarik minat ramai peneroka untuk mengusahakan tanaman padi di kawasan tersebut. Kesannya, berlaku pertambahan dalam keluasan kawasan penanaman padi sebaik sahaja selesainya pembinaan terusan itu. Kejayaan besar Terusan Wan Muhammad Saman ini telah mendorong pembesar-pembesar Kedah yang lain berusaha membina lebih banyak terusan di Kedah. Tujuannya, selain daripada membantu menambah keluasan penanaman padi, pembinaan terusan juga membolehkan pembesar-pembesar Kedah menerima ampun kurnia sebahagian daripada tanah yang dilengkapi dengan kemudahan terusan (Azman 2013).⁵ Penerimaan tanah di bawah “ampun kurnia” ini secara tidak langsung membantu memperbesar lingkungan pengaruh pembesar-pembesar terlibat ke atas daerah-daerah baharu (Afifuddin 1986). Hal ini mendorong pembesar-pembesar Kedah terus berusaha menyediakan kemudahan terusan ini. Hasil daripada pertambahan dalam jumlah terusan yang dibina ini menyebabkan banyak tanah baharu dibuka dan diusahakan dengan tanaman padi. Dengan pembinaan terusan, dikatakan menjelang bertukarnya kedaulatan Kedah dari Siam kepada British pada tahun 1909, hanya beberapa kelompok tanah payau yang terpencil sahaja yang belum lagi ditebus guna iaitu yang terletak di bahagian tengah Kubang Pasu dan Perlis selatan (Azman 2013).⁶

Perkembangan pesat dalam penanaman padi di Kedah menyebabkan petani-petani di Kedah terpaksa menanggung beban pertambahan kos pemilikan tanah. Perkembangan pesat ini telah menjadikan tanah untuk diusahakan semakin mengecil dengan petani juga perlu membayar harga yang tinggi untuk memiliki tanah kerana pembinaan terusan menelan biaya yang tinggi. Bagi tanah yang diairi oleh terusan yang dibina Wan Muhammad Saman misalnya, bayaran premium tanah yang dikenakan berjumlah \$3 serelung (0.71 ekar) dan jumlah sewa tahunan yang dikenakan pula berjumlah \$0.50 serelung (0.71 ekar) (Azman 2013).⁷ Jumlah premium dan sewa tahunan yang dikenakan bagi pemilikan tanah di Kedah adalah lebih tinggi berbanding dengan jumlah premium dan sewa tahunan bagi pemilikan tanah di Perak. Hal ini kerana, walaupun pentadbiran British di Perak mengenakan jumlah premium yang sama seperti jumlah premium yang dikenakan ke atas tanah di Kedah, jumlah keluasan tanah bagi jumlah premium yang sama adalah jauh lebih luas di Perak berbanding Kedah. Buktinya, sukatan ekar digunakan ke atas tanah di Perak, manakala Kedah pula menggunakan sukatan relung (1 Relung = 0.71 ekar) (Lim 1976, 172).

Faktor yang mendorong kepada penghijrahan keluar rakyat Kedah juga ialah sistem kerah, sistem perhambaan serta hamba ikatan hutang. Sistem kerah umpamanya, membolehkan para pembesar dan ketua-ketua tempatan memperoleh tenaga buruh

dengan mudah dan murah sama ada untuk kerja-kerja awam mahupun persendirian. Namun, sistem ini sering kali disalahgunakan oleh pembesar-pembesar untuk kegunaan peribadi kerana mereka juga mempunyai tanah pertanian yang luas. Misalnya pada tahun 1859, sebuah akhbar di Singapura membuat kritikan tentang penyalahgunaan kuasa oleh seorang kerabat di raja (Tunku Ibrahim) di Kedah yang menggunakan sistem kerah untuk kepentingan peribadinya. Petani telah diminta untuk membersihkan tanah, menanam kelapa dan menuai padi di tanah miliknya. Tunku Ibrahim dikatakan mempunyai 400 relung (284 ekar) tanah sawah padi (Azman 2013).⁸ Bukti lain berlakunya penyalahgunaan sistem kerah yang berlaku di bawah pemerintahan Sultan Ahmad Tajuddin Mukarram Syah III (mm. 1854–1879) juga dapat dilihat daripada tuntutan penduduk di daerah Yan agar Sultan Ahmad Tajuddin memberikan hak yang lebih kepada mereka melalui pengurangan eksploitasi sistem kerah.⁹ Penduduk di daerah Yan turut menuntut agar diberikan lebih kuasa ke atas tanah yang diterokai. Seandainya tuntutan-tuntutan itu tidak dipenuhi, mereka mengugut untuk berhijrah ke Seberang Perai yang berada di bawah pentadbiran British (Azman 2013).¹⁰ Justeru, tidak hairanlah terdapat dalam kalangan petani padi yang berhijrah ke Seberang Perai sama ada disebabkan oleh masalah tanah yang semakin terhad dan mahal mahupun kerana sistem sosial yang tidak disukai oleh petani terbabit. Bahkan ugutan oleh penduduk membuktikan bahawa terdapat dalam kalangan penduduk di Yan yang melarikan diri atau berhijrah ke Seberang Perai. Oleh yang demikian, untuk mengelakkan penghijrahan berterusan penduduk Yan dan daerah-daerah lain di Kedah, Sultan Ahmad Tajuddin bersetuju memperkenankan perkara-perkara yang dituntut oleh rakyat Kedah terbabit. Buktinya, rakyat diberikan hak penggunaan tanah mengikut ukuran baharu yang lebih sistematik dan pengurangan tekanan sistem kerah yang dikembalikan kepada sistem asal iaitu hanya raja sahaja yang wajib mendapat tenaga buruh (Azman 2013).

Namun, eksploitasi ke atas golongan petani melalui sistem kerah ini tidak terhenti setakat itu sahaja. Sebaliknya, eksploitasi sistem kerah ke atas golongan petani oleh golongan pembesar masih lagi berlaku. Misalnya, pada tahun 1880-an, terdapat dua lagi kejadian yang menimbulkan kebimbangan besar dalam kalangan kelas yang memerintah. Pertama, sekumpulan 60 buah keluarga berpindah ke Dinding, Perak. Kedua, sekumpulan petani dari Yan telah memutuskan untuk berpindah dari daerah itu ke kawasan yang berdekatan di selatan. Bahkan, pembinaan terusan oleh Wan Muhammad Saman yang menjadi kebanggaan Kedah dalam membantu meningkatkan keluasan kawasan penanaman padi di Kedah juga turut mencatatkan sejarah hitamnya yang tersendiri terhadap golongan petani ekor penggunaan sistem kerah bagi mendapatkan tenaga buruh secara mudah dan murah. Afifuddin (1986) menyatakan bahawa terdapat sejumlah petani yang terlepas dari sistem

ini melarikan diri ke Seberang Perai dan daerah-daerah lain di selatan termasuk daerah Kerian, Perak.

Namun, berbanding faktor sosiopolitik ini, faktor ekonomi merupakan faktor yang paling dominan dalam menggerakkan penghijrahan keluar masyarakat Melayu Kedah ke Kerian pada suku akhir abad ke-19. Hal ini kerana, di pihak Sultan Kedah, baginda sentiasa mengambil berat akan penyelewengan sistem kerah bagi mengelakkan penghijrahan keluar berterusan rakyatnya. Sultan Abdul Hamid telah campur tangan bagi menangani penyelewengan dan penindasan berterusan ke atas rakyatnya melalui sistem kerah ini. Pada 8 Mac 1890, pejabat sultan mengeluarkan satu senarai nama mukim di daerah Kota Setar yang dikecualikan daripada kerahan pada musim menuai tahun tersebut bagi membolehkan rakyat mengusahakan tanaman mereka. Seterusnya pada tahun 1897 pula, terdapat tuan tanah yang disiasat kerana telah mengeluarkan arahan kerah ke atas petani yang telah pun menjelaskan sewa tanah. Seterusnya pada tahun 1905, Sultan Abdul Hamid juga telah membatalkan arahan kerah ke atas petani untuk memasang tiang telegraf setelah menerima petisyen daripada 50 orang petani (Mahani 2012).

Manakala di Seberang Perai pula, penggunaan tanah telah pun mencapai kemuncaknya menjelang pentadbiran British di Perak. Oleh itu, masyarakat Melayu Kedah yang berhijrah ke Seberang Perai sebelumnya, berhijrah pula ke Perak. Tambahan pula, tanah mampu diperolehi dengan mudah dan murah di Kerian dan daerah-daerah lain di Perak di bawah pentadbiran British. Namun, daerah Kerian sudah tentu lebih menarik perhatian rakyat Kedah kerana kedudukan geografi Kerian yang berdekatan dengan Kedah. Oleh yang demikian, dapat disimpulkan bahawa penghijrahan masyarakat Melayu berketurunan Kedah ke daerah Kerian semasa pentadbiran British boleh dibahagikan kepada dua cara. Pertama, dari Kedah ke Seberang Perai dan kemudian mereka berhijrah pula ke Kerian. Kedua pula adalah secara langsung dari Kedah ke Kerian.

Melihat kepada penghijrahan masyarakat Melayu berketurunan Kedah yang semakin rancak berlaku di daerah Kerian, maka tidak hairanlah daerah Kerian khususnya dalam tempoh 11 tahun sahaja mengalami pertumbuhan mendadak jumlah populasi masyarakat Melayunya. Hal ini dapat dilihat daripada jumlah peningkatan populasi masyarakat Melayu mengikut daerah-daerah di Perak di antara tahun 1879 dan 1890 seperti yang tercatat di Jadual 1.

Jadual 1: Peningkatan masyarakat Melayu mengikut daerah di Perak pada tahun 1879 dan 1890

Daerah	Tahun		Jumlah peningkatan
	1879	1890	
Perak Bawah (Hilir Perak)	13,654	21,660	8,006
Batang Padang	2,304	7,339	5,035
Kuala Kangsar dan Perak Atas (Hulu Perak)	19,420	26,945	7,525
Kinta	7,863	14,472	6,609
Larut	7,671	12,732	5,061
Kerian dan Kurau	6,852	14,223	7,371
Selama	1,918	3,296	1,378
Jumlah	59,682	100,667	40,985

Sumber: Sadka (1968, 330); Annual Report on Social and Economic Progress of the People of Perak (1890, 17).

Jadual 1 menunjukkan semua daerah di Perak mengalami peningkatan jumlah populasi penduduk Melayu dalam tempoh 12 tahun iaitu di antara tahun 1879 dan 1890. Pada tahun 1879, jumlah populasi penduduk Melayu bagi daerah-daerah di Perak berjumlah 59,682 orang. Namun pada tahun 1890, jumlah populasi penduduk Melayu di Perak telah meningkat kepada 100,667 orang iaitu peningkatan sebanyak 68.7% berbanding tahun 1879. Bagi daerah Kerian termasuk Kurau sahaja, populasi masyarakat Melayu telah meningkat seramai 7,371 orang. Sememangnya dari segi jumlah, peningkatan populasi masyarakat Melayu di daerah Kerian dan Kurau adalah rendah berbanding daerah Perak Bawah (Hilir Perak) yang peningkatan populasi masyarakat Melayunya berjumlah 8,006 orang untuk tempoh yang sama. Namun, peratusan peningkatan populasi masyarakat Melayu di daerah Kerian adalah jauh lebih tinggi berbanding peratusan peningkatan populasi masyarakat Melayu Perak Bawah (Hilir Perak) iaitu masing-masing berjumlah 107.6% dan 58.6%.

Dapat dilihat juga bahawa jumlah populasi masyarakat Melayu di Kuala Kangsar dan Perak Atas (Hulu Perak) adalah tertinggi berbanding daerah lain di Perak untuk sepanjang tempoh yang dibincangkan. Namun, jumlah populasi masyarakat Melayu yang paling tinggi di daerah itu masih tidak mampu untuk mengatasi jumlah peningkatan dalam populasi masyarakat Melayu di Kerian dan Kurau yang sebenarnya adalah jauh lebih tinggi dari segi jumlah dan peratus peningkatannya. Misalnya, jumlah dan peratus peningkatan populasi masyarakat Melayu di Kuala Kangsar dan Perak Atas (Hulu Perak) masing-masing berjumlah 7,525 dan 38.7% sahaja. Hal ini membuktikan penghijrahan masuk masyarakat Melayu adalah jauh lebih tinggi di daerah Kerian berbanding daerah lain di Perak.

Sadka (1968) menyatakan bahawa pada tahun 1879 sahaja, lima daripada enam populasi masyarakat Melayu di daerah Kerian merupakan Melayu asing yang lahir dari luar daerah itu. Sadka tidak memberikan definisi kepada Melayu asing yang digunakan beliau. Namun, berdasarkan kepada perbincangan beliau, Melayu asing yang digunakan turut merujuk kepada Melayu yang berasal dari luar Kerian, namun masih berasal dari negeri-negeri STM iaitu dari Kedah, Pulau Pinang dan Seberang Perai. Beliau menyatakan, hampir keseluruhan populasi masyarakat Melayu yang menetap di Kerian berasal dari luar Kerian dan majoritinya dari Seberang Perai, Pulau Pinang, Kedah dan Perlis. Namun, terdapat juga masyarakat Melayu dari Kelantan yang turut berhijrah masuk ke daerah tersebut. Oleh itu, Melayu asing dari STM ialah golongan terawal yang berhijrah ke Kerian dan membangunkan Kerian.

Sungguhpun begitu, tidak dinafikan terdapat masyarakat Melayu seperti Banjar yang berhijrah dari luar STM ke Kerian. Jumlahnya adalah kecil jika dibandingkan dengan penghijrahan dari negeri-negeri dalam STM sebelum penjajahan British. Masyarakat Banjar ini juga muncul dalam rekod British hanya pada tahun 1891 apabila pentadbiran British mula melihat penghijrah Banjar ini sebagai petani padi yang cekap dalam usahanya menggalakkan lagi perkembangan penanaman padi (Annual Report on Social and Economic Progress of the People of Perak 1891).

Walaupun daerah Kerian sejak dari awal penjajahan British telah pun dikenakan kadar premium dan sewa yang masing-masing berjumlah \$3.00 dan \$0.40 sen bagi setiap ekar tanah yang diusahakan untuk penanaman padi iaitu sejak tahun 1879, pengenaan sewa tanah dan premium itu sama sekali tidak menghalang masyarakat Melayu berketurunan Kedah berhijrah masuk ke daerah tersebut. Hal ini kerana selain kesuburan tanahnya untuk aktiviti pertanian terutamanya penanaman padi, jumlah premium dan sewa tahunan yang dikenakan itu adalah jauh lebih rendah dan masih lagi berada di tahap sederhana jika dibandingkan dengan NNS (Pulau Pinang termasuk Seberang Perai, Melaka dan Singapura). Misalnya di Seberang Perai, yang keadaan cuaca dan kualiti tanahnya sama seperti di Kerian, sewa dan kadar premiumnya adalah jauh lebih tinggi. Petani dikehendaki membayar sewa sebanyak \$0.30 sehingga \$0.40 dan \$14.50 untuk premium (Lim 1976). Kadar sewa dan premium yang jauh lebih rendah ini ternyata telah menarik minat masyarakat Melayu yang berada di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah untuk berhijrah ke Kerian.

Inisiatif pentadbir British seperti pengasingan tanah untuk aktiviti pertanian terutamanya penanaman padi, penyediaan kemudahan infrastruktur dan jaringan

perhubungan seperti pembinaan jalan-jalan utama untuk menghubungkan kampung-kampung yang semakin bertambah di Bagan Tiang, Tanjung Piandang, Kurau dan Bagan Serai juga memainkan peranan yang tidak kurang pentingnya dalam perkembangan penanaman padi di Kerian (Lim 1976; Short dan Jackson 1971). Sehingga tahun 1891, panjang jalan darat yang dibina di Kerian berjumlah 66 batu (jalan tidak berturap) dan tujuh batu ialah lorong (*bridle roads*).¹¹ Namun, kemudahan seperti jalan utama hanya dibina apabila sesebuah kawasan atau kampung-kampung semakin berkembang ekoran populasi penduduknya bertambah.

Walau bagaimanapun, tidak dinafikan bahawa inisiatif pentadbir British turut menyumbang kepada pertambahan dalam jumlah penghijrahan masuk Melayu asing tersebut. Maka, pelbagai pembaharuan-pembaharuan yang dilaksanakan oleh pentadbiran British terutamanya hak pemilikan tanah yang mudah, jumlah premium dan sewa tanah yang rendah serta penyediaan kemudahan infrastruktur seperti jalan perhubungan sememangnya telah menyumbang kepada kerancakan penghijrahan masuk masyarakat Melayu asing dari negeri-negeri berdekatan ke Kerian untuk mengusahakan tanaman padi.

KELANGSUNGAN PENGHIJRAHAN MELAYU DARI NEGERI-NEGERI SEMENANJUNG TANAH MELAYU KE KERIAN, 1906–1941

Selain kejayaan getah sebagai tanaman komersial yang menguntungkan, galakan pentadbir British dalam penanaman padi juga merupakan faktor penting yang mendorong kepada peningkatan populasi penduduk Melayu di Perak khususnya dan NNMB umumnya. Usaha British ini telah menyumbang kepada kemasukan masyarakat Melayu, khususnya dari KHB ke STM dalam jumlah yang besar pada dekad kedua kurun ke-20. Hal ini menjadikan kemasukan penghijrah Melayu dari KHB, seperti masyarakat Jawa, Banjar dan Sumatera sebagai suatu fenomena di STM pada dekad kedua kurun ke-20 hasil daripada kewujudan peluang ekonomi di bawah British (Tunku Shamsul Bahrin 1967).

Sebelum tahun 1900, jumlah penghijrah Melayu dari KHB yang baharu tiba mengikut tahun pertama ketibaan mereka di NNMB hanyalah berjumlah 3,369 orang atau 3.8% daripada jumlah keseluruhan jumlah penghijrah yang baharu tiba sehingga tahun 1940. Namun, penghijrah baharu masyarakat Melayu dari KHB yang baharu tiba di NNMB semakin meningkat bermula awal kurun ke-20. Pada tempoh 10 tahun pertama kurun ke-20, jumlah penghijrah masyarakat Melayu dari KHB yang baharu tiba di NNMB berjumlah 9,931 orang atau 11.2% daripada

jumlah keseluruhan penghijrah yang baharu tiba di NNMB sehingga tahun 1940. Pada dekad kedua kurun ke-20 pula, jumlah penghijrah baharu yang tiba di NNMB meningkat kepada 26,247 orang atau 29.6% daripada jumlah keseluruhan penghijrah baharu yang tiba di NNMB sehingga tahun 1940. Seterusnya, pada dekad ketiga kurun ke-20, NNMB menerima penghijrah baharu masyarakat Melayu dari KHB sebanyak 27,472 orang atau 31% daripada jumlah keseluruhan penghijrah yang baharu tiba sehingga tahun 1940. Manakala pada dekad keempat kurun ke-20 pula, jumlah penghijrah baharu yang tiba di NNMB adalah seramai 21,726 orang atau 24.5% dari jumlah keseluruhan populasi penghijrah baharu di NNMB sehingga tahun 1940 (Tunku Shamsul Bahrin 1967). Maka bermula kurun ke-20, jumlah penghijrah Melayu KHB semakin meningkat dengan jumlah yang agak besar dan mencapai kemuncaknya pada dekad ketiga kurun ke-20 ekoran pembangunan dan pertumbuhan industri getah dan galakan dalam penanaman padi (Vlieland 1932; Tunku Shamsul Bahrin 1967).¹²

Berdasarkan kepada perkembangan di atas, tidak hairanlah penghijrahan masyarakat Melayu dari KHB termasuklah masyarakat Banjar di Perak juga semakin signifikan pada awal kurun ke-20 iaitu selepas pembukaan Rancangan Pengairan Kerian pada tahun 1906 bagi membantu penanaman padi. Hal ini dapat dilihat daripada jumlah populasi masyarakat Melayu yang berasal dari KHB yang dilahirkan di petempatan asalnya di Banjarmasin tetapi menetap di Perak pada tahun 1921 hingga tahun 1947.¹³

Namun, penghijrahan masuk masyarakat Melayu asing ini (dari luar STM) sama sekali tidak menghentikan penghijrahan masuk masyarakat Melayu yang berasal dari STM (Pulau Pinang, Seberang Perai dan Kedah) ke Kerian, Perak. Sebaliknya, penghijrahan masuk masyarakat Melayu dari negeri-negeri yang terletak di utara Perak masih lagi terus berlaku. Hal ini dapat dilihat daripada jumlah populasi masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah yang memilih untuk menetap di Perak dalam tempoh masa yang dibincangkan seperti yang ditunjukkan pada Jadual 2.

Jadual 2: Masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah (termasuk Perlis) di Perak pada tahun 1921 hingga 1947

Negeri	Tahun		
	1921	1931	1947
Pulau Pinang dan Seberang Perai	13,882	12,926	6,835
Kedah (termasuk Perlis)	5,999	6,452	3,885
Jumlah	19,881	19,378	10,690

Sumber: Dipetik daripada *The Census of British Malaya 1921*; Vlieland (1932); Tufo (1949).

Berdasarkan Jadual 2, dapat disimpulkan bahawa masih terdapat sejumlah besar masyarakat Melayu dari Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah yang terus berhijrah ke Perak untuk tempoh masa separuh pertama kurun ke-20. Pada tahun 1921, jumlah populasi masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah tetapi menetap di Perak berjumlah 19,881 orang. Pada tahun 1931 pula, jumlah populasi masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah tetapi menetap di Perak berjumlah 19,378 orang. Maka pada tahun 1931 berbanding tahun 1921, jumlah populasi masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah yang menetap di Perak telah menurun sedikit sebanyak 503 orang atau 2.5%.

Seterusnya pada tahun 1947 pula, jumlah populasi masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai termasuk Kedah yang menetap di Perak berjumlah 10,690 orang. Hal ini membuktikan berlakunya kemerosotan dalam jumlah yang besar bagi populasi masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah yang menetap di Perak pada tahun 1947 berbanding dengan tahun 1931 iaitu merosot sebanyak 8,688 orang atau 44.83%. Kemerosotan penghijrahan dalam masyarakat Melayu ke Kerian selepas tahun 1931 ini disebabkan oleh kemerosotan harga beras ke tahap terendah dan berterusan kekal rendah selepas tahun 1930. Pada tahun 1931, harga segantang padi yang dibeli oleh syarikat pengilang antara \$0.05 hingga \$0.09 (Annual Report on Social and Economic Progress of the People of Perak 1931). Harga untuk segantang padi ini tidak pernah melebihi \$0.09 selepas tahun 1930 (Lim 1977). Tambahan pula, petani padi biasanya menjual padi kepada syarikat pengilang melalui orang tengah yang lazimnya membeli padi dengan harga yang lebih rendah berbanding harga pasaran (Khoo 1987). Oleh hal yang demikian, pendapatan yang diterima petani padi dari penjualan padi adalah lebih rendah berbanding harga pasaran. Pada tahun 1939, akhbar *The Straits Times* melaporkan bahawa pendapatan kasar bagi tiga ekar tanah yang ditanam padi ialah \$45 sahaja (Kratoska 1982b).

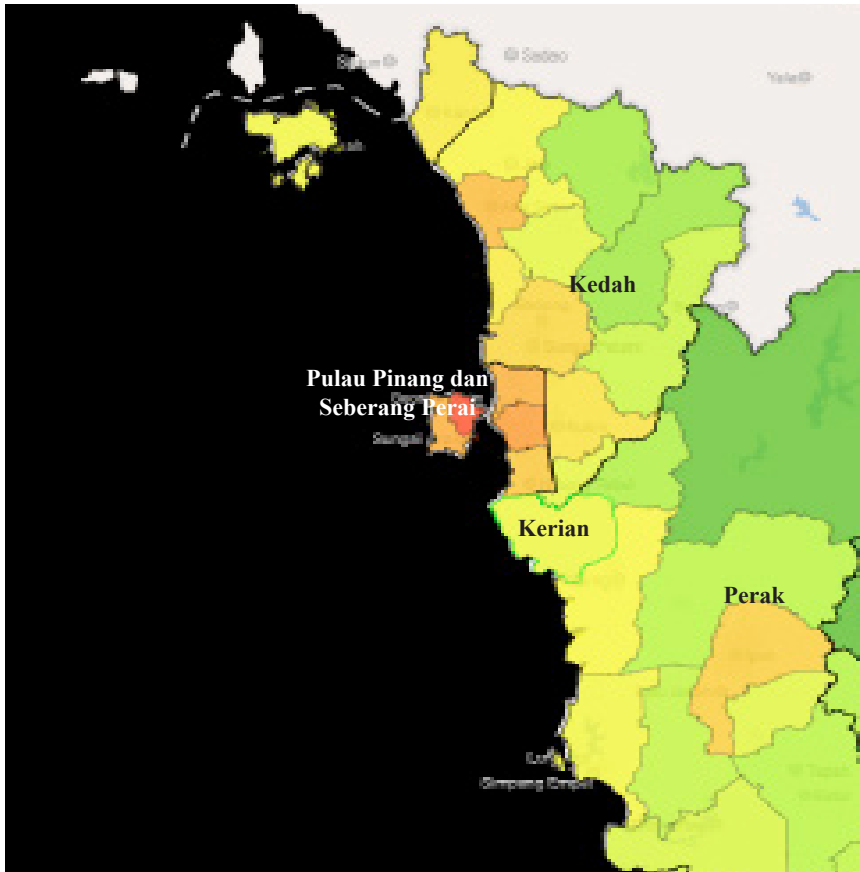
Situasi ini mempengaruhi penghijrahan baharu masyarakat Melayu dari Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah selepas tahun 1931. Hal ini dapat dilihat daripada kemerosotan yang ketara dalam jumlah penghijrah baharu masyarakat dari Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah iaitu pada tahun 1947 berbanding tahun 1931. Namun, pendudukan Jepun juga tidak seharusnya diabaikan dalam menjustifikasikan kemerosotan dalam jumlah penghijrahan masuk masyarakat Melayu dari negeri-negeri di utara Perak ke Perak khususnya daerah Kerian. Pendudukan Jepun tidak hanya menggalakkan berlakunya penghijrahan masuk ke Kerian tetapi dalam masa yang sama mendorong kepada berlakunya penghijrahan

keluar penduduk. Bahkan, pendudukan Jepun juga telah menyebabkan kemusnahan harta dan nyawa (Tufo 1949). Hal ini menjelaskan sebab berlakunya kemerosotan dalam jumlah penghijrah untuk tahun selepas 1931 hingga tahun 1947.¹⁴

Daripada jumlah keseluruhan populasi masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah yang berhijrah ke Perak, terdapat dalam kalangan penghijrah ini yang berhijrah secara sementara sahaja iaitu secara bermusim ke Perak. Misalnya pada tahun 1931, terdapat lebih 4,700 orang penghijrah secara sementara atau bermusim yang berasal dari Pulau Pinang dan Seberang Perai ini di Perak. Mereka digelar sebagai penghijrah sementara atau bermusim kerana tidak menjadikan Perak sebagai petempatan kekal mereka. Sebaliknya penghijrah-penghijrah ini hanya berhijrah semasa musim menanam dan menuai padi pada setiap tahun. Sebaik sahaja musim menanam dan menuai padi berakhir, penghijrah dari Pulau Pinang dan Seberang Perai akan kembali semula ke petempatan asal mereka di Pulau Pinang mahupun di Seberang Perai (Vlieland 1932).

Sungguhpun terdapat dalam kalangan penghijrah ini yang berhijrah secara sementara atau bermusim, penghijrahan untuk tinggal secara tetap juga masih berlaku. Bahkan jumlah penghijrah yang berhijrah untuk tinggal secara tetap adalah jauh lebih tinggi berbanding penghijrah bermusim. Pada tahun 1931, jumlah populasi masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai yang tinggal menetap di Perak berjumlah 12,926 orang. Daripada jumlah tersebut, hanya 4,700 orang atau 36.36% ialah penghijrah sementara (Vlieland 1932). Selebihnya iaitu 8,226 orang atau 63.64% lagi merupakan penghijrah yang menetap di Perak. Hal ini bermaksud, jumlah penghijrah yang tinggal secara tetap adalah dua kali ganda lebih ramai berbanding penghijrah sementara.

Tidak dinafikan bahawa laporan banci sehingga tahun 1931 tidak menyatakan secara terperinci taburan populasi penduduk yang dilahirkan di Pulau Pinang, Seberang Perai dan Kedah yang tinggal secara tetap di setiap daerah di Perak.¹⁵ Namun, laporan banci tersebut menyatakan bahawa pola penghijrahan masyarakat Melayu bagi negeri-negeri Melayu di semenanjung berhijrah tidak terlalu jauh dari tempat asal mereka iaitu hanya beberapa batu sahaja daripada sempadan negeri asal masing-masing (*The Census of British Malaya* 1921). Hal ini membuktikan bahawa Kerian merupakan antara destinasi utama yang menjadi pilihan kepada para penghijrah masyarakat Melayu dari Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah disebabkan kedudukan geografi Kerian yang bersempadan dengan Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah seperti Rajah 1.

Rajah 1: Kerian dan negeri yang bersempadan dengannya.
Sumber: City population (n.d.)

Rajah 1 menunjukkan kedudukan geografi Kerian yang berdekatan dengan Pulau Pinang, Seberang Perai dan Kedah. Oleh itu, Kerian sudah pasti menjadi pilihan utama untuk dijadikan petempatan baharu oleh penghijrah masyarakat Melayu yang berasal dari Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah.

Tambahan pula, daerah Kerian sememangnya telah lama menjadi tumpuan para petani terutamanya dari Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah yang berhijrah sama ada untuk tinggal secara tetap atau sementara pada setiap kali musim penanaman padi di Kerian sejak sebelum pentadbiran British lagi. Hal ini disebabkan kedudukan Kerian bukanlah asing bagi masyarakat Melayu berketurunan Kedah, Pulau Pinang dan Seberang Perai apabila Kedah diarahkan untuk menyerang Perak oleh Siam pada tahun 1816 dan Kerian juga telah dijadikan sebagai pengkalan tentera Kedah selama dua tahun sebelum Kedah

akhirnya berjaya menawan Perak pada tahun 1818 (Siti Noor Hafizah 2020). Maka, penghijrahan masyarakat Melayu dari Pulau Pinang, Seberang Perai serta Kedah ke Kerian, Perak yang telah lama berlaku iaitu sejak awal kurun ke-19 masih berterusan berlaku sehingga dekad ke-3 dan ke-4 kurun ke-20.

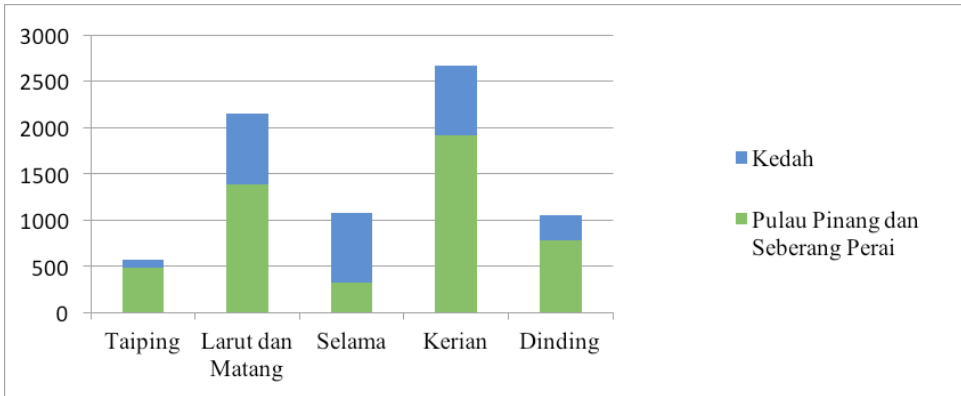
Berhubung amalan penghijrahan dalaman sementara masyarakat Melayu berketurunan Kedah di Kerian pada setiap kali tibanya musim penanaman padi pula, amalan ini sebenarnya turut berkait rapat dengan amalan “berderau” atau gotong-royong yang diamalkan oleh masyarakat Melayu berketurunan Kedah (Gullick 1989, 108).¹⁶ Tujuan di sebalik amalan berderau ini adalah untuk membantu menghasilkan tenaga kerja bagi memudahkan proses penanaman dan penuaian padi (Nor A’zam dan Alip 2013, 20).¹⁷ Amalan berderau ini membuktikan bahawa wujudnya ikatan kekeluargaan antara masyarakat Melayu di Kerian dengan masyarakat Melayu Kedah, Seberang Perai dan Pulau Pinang. Hal ini kerana tenaga kerja yang diperoleh melalui amalan berderau ini berdasarkan kepada ikatan kekeluargaan.¹⁸

Selain daripada amalan berderau yang berkait rapat dengan penghijrahan dalaman sementara ke Kerian, pemilihan Kerian sebagai destinasi utama petempatan baharu bagi populasi masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah di Perak dikukuhkan oleh laporan banci tahun 1947. Laporan banci pada tahun 1947 menunjukkan secara terperinci jumlah populasi masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah di serata daerah di Perak seperti di Jadual 3 dan Rajah 2.

Jadual 3: Jumlah populasi masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah mengikut daerah di utara Perak pada tahun 1947

Daerah Utara Perak	Pulau Pinang dan Seberang Perai	Kedah	Jumlah
Taiping	487	84	571
Larut dan Matang	1,391	762	2,153
Selama	326	752	1,078
Kerian	1,915	752	2,667
Dinding	779	279	1,058
Jumlah	4,898	2,629	7,527
Daerah lain di Perak	1,937	1,226	3,163
Jumlah keseluruhan di Perak	6,835	3,855	10,690

Sumber: Dipetik dan diubahsuai daripada Tufo (1949, 310 dan 312).

Rajah 2: Jumlah populasi masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah mengikut daerah di utara Perak bagi tahun 1947.

Sumber: Dipetik dan diubahsuai daripada Tufo (1949)

Jadual 3 menunjukkan jumlah keseluruhan populasi masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah yang menetap di Perak sebahagian besarnya memilih utara Perak sebagai petempatan mereka. Sebanyak 7,527 orang atau 70.41% masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah memilih utara Perak sebagai penempatan mereka. Manakala selebihnya iaitu 3,163 orang atau 29.59% lagi memilih untuk menetap di daerah lain di Perak. Daripada jumlah penghijrah yang berhijrah ke utara Perak tersebut, majoriti daripada jumlah penghijrah Melayu dari Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah iaitu 2,667 orang atau 35.43% memilih Kerian sebagai petempatan mereka. Oleh itu, Kerian merupakan daerah utama yang menjadi pilihan para penghijrah dari negeri-negeri dari utara STM. Manakala selebihnya pula memilih Taiping, Larut dan Matang, Selama serta Dinding sebagai petempatan baharu mereka pada tahun 1947 seperti di Jadual 3 dan Rajah 2. Berdasarkan data daripada laporan banci untuk tahun-tahun yang dibincangkan (tahun 1921 hingga tahun 1947), jelas terbukti bahawa Perak umumnya dan daerah Kerian khususnya terus menjadi pilihan utama kepada penghijrah Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah.

Lebih menarik, walaupun penghijrahan masuk masyarakat Banjar semakin signifikan di Kerian, penghijrahan masuk masyarakat Melayu dari Pulau Pinang, Seberang Perai dan Kedah masih berterusan berlaku ke Kerian dengan jumlah penghijrahan dalaman tersebut adalah lebih tinggi berbanding penghijrahan masyarakat Banjar di Kerian. Pada tahun 1947 umpamanya, jumlah populasi masyarakat Banjar yang lahir di petempatan asal (Banjarmasin) yang menetap di Perak berjumlah 1,515 orang (Tufo 1949). Manakala jumlah populasi masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang dan Seberang Perai serta Kedah yang

menetap di Kerian pada tahun 1947 pula berjumlah 2,667 orang (lihat Jadual 3). Hal ini bermaksud, jumlah populasi penghijrah tempatan di Kerian mengatasi jumlah penghijrah Banjar seramai 1,152 orang atau 43.2%. Oleh yang demikian, penghijrahan dalaman masih tetap tinggi di Kerian walaupun dengan kehadiran masyarakat Banjar.

KESIMPULAN

Tuntasnya, penghijrahan masuk masyarakat Melayu dari Pulau Pinang, Seberang Perai dan Kedah ke Kerian, Perak telah lama berlaku iaitu sekurang-kurangnya sejak awal kurun ke-19 lagi. Penjajahan British bukan sahaja tidak menghentikan penghijrahan dalaman yang telah lama berlaku, bahkan merencanakan lagi penghijrahan dalaman ke Kerian, Perak. Penghijrahan dalaman inilah yang memainkan peranan awal dalam pembangunan dan kelangsungan Kerian sebagai sebuah daerah penanaman padi yang penting dan utama di Perak dan NNMB. Penghijrahan masuk masyarakat Banjar pula hanya signifikan di Kerian selepas dekad kedua kurun ke-20 iaitu selepas pembukaan Rancangan Pengairan Kerian pada tahun 1906. Walaupun penghijrahan masuk masyarakat Banjar semakin signifikan di Kerian, penghijrahan masuk masyarakat Melayu dari Pulau Pinang, Seberang Perai dan Kedah ke Kerian masih berterusan berlaku dengan jumlah penghijrahan dalaman tersebut adalah lebih besar berbanding penghijrahan masyarakat Banjar di Kerian. Maka, penghijrahan dalaman berterusan memainkan peranannya dalam mengekalkan kedudukan Kerian sebagai sebuah daerah penanaman padi yang utama dan penting di Perak dan juga di NNMB.

NOTA

1. Bagi penjelasan lanjut berkenaan perkembangan penanaman padi di Kerian sebelum penjajahan, lihat Siti Noor Hafizah (2019, 96–11).
2. Bagi penulisan lain yang menyentuh tentang kegiatan pertanian di Kerian, lihat juga Jackson (1968); Khoo (1972).
3. Kejayaan Rancangan Pengairan Kerian telah mendorong pentadbir kolonial melaksanakan rancangan pengairan yang lain bagi membantu mengairi kawasan penanaman padi yang baharu dibuka di Sungai Manik iaitu di Perak Bawah (Hilir Perak) dan Panchang Bedina di daerah Kuala Selangor, Selangor. Walau bagaimanapun, kedua-dua rancangan ini dibuka selepas penubuhan Jabatan Pengairan dan Saliran pada tahun 1932 dengan 15,000 ekar tanah di bawah rancangan ini ditanam padi (Lim 1977; Shimomoto 1980).

4. Ekoran ketiadaan data yang lengkap berkenaan populasi sebenar penduduk, maka sukar untuk menentukan secara tepat jumlah populasi penduduk di Kerian.
5. Sebelum itu, Sultan Kedah merupakan individu penting yang mengarahkan kerja-kerja pembinaan terusan. Misalnya, sebelum Terusan Wan Muhammad Saman, Sultan Ata'Allah Muhammad Shah telah bermuafakat dengan menteri-menterinya bagi menitahkan supaya dibina sungai (saliran) dari Sungai Jerlun (yang terletak di mukim Jerlun, daerah Kubang Pasu) hingga ke Alor Janggu (yang terletak di mukim Padang Lalang, daerah Kota Setar). Pembinaan sungai (saliran) ini diteruskan hingga ke Kubang Rotan (sebuah mukim di utara Kuala Kedah, daerah Kota Setar dan dihubungkan dengan hujung Sungai Mati (sebuah sungai kecil dalam mukim Teluk Chengai, daerah Kota Setar) hingga bertemu dengan sungai besar di Kuala Kedah. Tujuan utama di sebalik pembinaan sungai (saliran) ini ialah supaya rakyat Kedah dapat membuka tanah baharu dan seterusnya mengusahakan bendang (Muhammad Hassan 1968).
6. Ringkasnya, sehingga penghujung kurun ke-19 dan kurun ke-20, tanah-tanah yang belum diteroka dan diusahakan dengan penanaman padi di Kedah ialah tanah paya di beberapa kawasan jalur tengah negeri itu dan kawasan tanah yang mempunyai ketinggian lebih 50 kaki (1 kaki = 0.3 meter) (Zaharah 1972).
7. Ringgit Malaysia pada masa itu menggunakan simbol dolar \$.
8. Situasi yang sama turut berlaku di Kelantan (Nik Haslinda 2011).
9. Mm. merujuk kepada memerintah (menduduki takhta).
10. Tindakan melarikan diri iaitu berhijrah ke kawasan lain sebagai tanda protes terhadap eksploitasi yang berlebihan di bawah sistem kerah bukanlah isu yang asing bagi rakyat Melayu (Jackson 1961; Gullick 1970).
11. Jalan berturap tidak langsung dibina di daerah ini. Namun, berbanding daerah lain di Perak, Kerian merupakan daerah yang mencatatkan jumlah panjang jalan tidak berturap yang paling tinggi (Perak Government Gazette 1891).
12. Menurut laporan banci 1931, seluruh daerah di Perak kecuali Kerian mengalami peningkatan populasi penduduk melebihi 25% ekoran pertumbuhan industri penanaman getah berbanding 34.5% pada tahun 1931 (Vlieland 1932).
13. Hal ini dapat dilihat dalam Jadual 4: Jumlah populasi masyarakat Banjar yang dilahirkan di petempatan asal (Banjarmasin) tetapi menetap di Perak, 1921 hingga 1947

Tahun	1921	1931	1947	Jumlah
Bilangan populasi	3,651	8,999	2,791	15,441

Sumber: Dipetik daripada *The Census of British Malaya* 1921; Vlieland (1932); Tufó (1949).

14. Namun perkara paling penting ialah, walaupun selepas pendudukan Jepun, penghijrahan masuk masyarakat Melayu ke Kerian masih berlaku. Kemasukan masyarakat Melayu ke Kerian selepas pendudukan Jepun ini masih lagi penting dan relevan kerana ia berterusan membantu Kerian mengekalkan statusnya sebagai jelapang padi di NNMB. Bahkan selepas merdeka, kedudukan Kerian sebagai salah sebuah kawasan penanaman padi yang utama telah mendorong kepada usaha memperluas rancangan pengairan Kerian yang dijalankan di bawah Rancangan Malaysia Kedua (1961–1965) dalam tiga fasa. Untuk penjelasan lanjut, rujuk Selvadurai (1972).
15. Hanya pada tahun 1947 laporan banci tersebut menunjukkan secara terperinci taburan populasi masyarakat Melayu yang dilahirkan di Pulau Pinang termasuk Seberang Perai dan Kedah yang menetap di serata daerah di Perak.
16. Gullick dalam penulisan yang sama menyatakan bahawa amalan penghijrahan sementara ke Kerian ini terhenti dengan adanya usaha daripada pentadbiran British mewujudkan masyarakat yang menetap dan pemberian tanah secara teratur di Kerian. Namun, pandangan Gullick ini ternyata kurang tepat kerana penghijrahan sementara ini berlaku secara berterusan pada tahun 1931 iaitu selepas hampir enam dekad selepas berlakunya penjajahan British di Perak pada tahun 1874. Pada tahun ini, terdapat lebih 4,700 orang penghijrah secara sementara atau bermusim daripada 12,926 orang penghijrah yang berasal dari Pulau Pinang dan Seberang Perai dan Kedah di Perak (Vlieland 1932).
17. Berkaitan amalan “berderau” atau gotong-royong yang merupakan salah satu ciri sosial masyarakat Melayu berketurunan Kedah, amalan ini sebenarnya merupakan satu nilai budaya yang turut menjadi amalan masyarakat Banjar. Amalan gotong-royong atau lebih dikenali sebagai “*besiru*” dalam masyarakat Banjar merujuk kepada sikap kebersamaan atau kolektif yang berdasarkan kepada prinsip bahawa kehidupan sesama manusia memerlukan pergantungan antara satu sama lain (Lalu 2018). Hal ini membawa kepada kemungkinan bahawa di Kerian, wujudnya percampuran atau saling mempengaruhi antara kedua-duanya golongan ini.
18. Misalnya di Wilayah Muda, Kedah, amalan berderau ini berlaku pada setiap kali tibanya musim penanaman dan penuaian padi. Petani padi dari selatan Siam yang kebanyakannya mempunyai ikatan kekeluargaan dengan penduduk di wilayah Muda berhijrah masuk ke wilayah tersebut pada setiap kali tibanya musim penanaman padi bagi membantu kerja-kerja penanaman dan penuaian padi (Afifuddin 1986).

RUJUKAN

- Afifuddin Haji Omar. 1986. *Pembangunan ekonomi kaum tani*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Azman Isa. 2013. Perkembangan undang-undang dan pentadbiran tanah di Kedah, 1667–1965. PhD diss., Universiti Sains Malaysia, Pulau Pinang.
- Chai, H.C. 1967. *Development of British Malaya 1896–1909*. London: Oxford University Press.
- CO 438/1-2, Annual Report on Social and Economic Progress of the People of Perak 1890. _____ . 1891. _____ . 1906. _____ . 1911. _____ . 1930. _____ . 1931. _____ . 1939.
- City Population. n.d. Kerian: Population. https://www.citypopulation.de/en/malaysia/admin/perak/0804_kerian/ (accessed 9 October 2023).
- Gullick, J.M. 1970. *Sistem politik bumiputera Tanah Melayu Barat*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- _____. 1989. *Malay Society in the late nineteenth century: The beginnings of change*. Singapore: Oxford University Press.
- Hill, R.D. 1977. *Rice in Malaya: A study in historical geography*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Jackson, J.C. 1968. *Planters and speculators: Chinese and European agricultural enterprise in Malaya, 1786–1921*. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.
- Jackson, R.N. 1961. *Immigrant labour and development of Malaya, 1786–1920*. Kuala Lumpur: Government Press.
- Khazin Mohd Tamrin. 1987. *Orang Jawa di Selangor: Penghijrahan dan penempatan, 1880–1940*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Khoo, K.K. 1972. *The Western Malay states, 1850–1873: The effects of commercial development on Malay politics*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- _____. 1987. Perak 1880–1910: Menempuh zaman teknologi dan perladangan. Seminar Sejarah dan Kebudayaan Melayu Perak, Kuala Lumpur.
- Kratoska, P.H., ed. 1982a. *Penghijrah dan penghijrahan (Kumpulan esei sejarah Malaysia oleh pelajar-pelajar USM)*. Pulau Pinang: Universiti Sains Malaysia.
- _____. 1982b. Rice cultivation and ethnic division of labor in British Malaya. *Comparative Studies in Society and History* 24(2): 280–314. <https://doi.org/10.1017/S0010417500009932>
- Lalu Murdi. 2018. Spirit nilai gotong royong dalam Banjar dan besiru pada masyarakat Sasak-Lombok. *Fajar Historia* 2(1): 39–54. <https://doi.org/10.29408/fhs.v2i1.1288>
- Lim, T.G. 1976. *Origins of a colonial economy: Land and agriculture in Perak 1874–1897*. Pulau Pinang: Penerbit Universiti Sains Malaysia.
- _____. 1977. *Peasant and their agricultural economy in colonial Malaya, 1874–1941*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.

- Mahani Musa. 2012. Adat, perundangan dan pengukuhan identiti kenegaraan Kedah prakolonial. In *Warisan wilayah utara Semenanjung Malaysia*, ed. K.G. Ooi, 54–86. Pulau Pinang: Penerbit Universiti Sains Malaysia.
- Maxwell, W.E. 1884. The law and customs of the Malays with reference to the tenure of land. *Journal of the Straits Branch of the Royal Asiatic Society* 13: 75–220.
- Muhammad Hassan To' Kerani Mohd. Arshad. 1968. *Al-Tarikh salasilah negeri Kedah*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Nik Haslinda Nik Hussain. 2011. *Pentadbiran kolonial dan isu pemilikan tanah di Kelantan 1881–1941*. Pulau Pinang: Penerbit Universiti Sains Malaysia.
- Nor A'zam Shuib and Alip Rahim. 2013. Alam persekitaran masyarakat Melayu desa. In *Kearifan tempatan: Pengalaman nusantara, berasal dari akar*, eds. Nazarudin Zainun, Rahimah A. Hamid and Mohd Kipli Abdul Rahman, 16–27. Pulau Pinang: Penerbit Universiti Sains Malaysia.
- Perak Government Gazette. 1891.
- Sadka, E. 1968. *The protected Malay states, 1874–1895*. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.
- S. Selvadurai. 1972. *Krian padi survey*. Kuala Lumpur: Kementerian Pertanian dan Perikanan.
- Sharom Ahmat. 1984. *Tradition and change in a Malay state: A study of the economic and political development of Kedah, 1878–1923*. Kuala Lumpur: MBRAS.
- Shimomoto, Y. 1980. Agricultural development policy in West Malaysia. *Southeast Asian Studies* 18(1): 92–109.
- Short, D.E. and J.C. Jackson. 1971. The origins of an irrigation policy in Malaya: A review of development prior to the establishment of the drainage and irrigation development. *JMBRAS* 44(1): 78–103.
- Siti Noor Hafizah Mohamed Sharif. 2019. Penghijrahan masyarakat Melayu ke Kerian, Perak, 1816–1941. PhD diss., Universiti Sains Malaysia, Pulau Pinang.
- _____. 2020. Penghijrahan masyarakat Melayu ke Kerian, Perak (1816–1873). *Kajian Malaysia* 38(2): 139–160. <https://doi.org/10.21315/km2020.38.2.6>
- Smith, T.E. 1952. *Population growth in Malaya*. London: Royal Institute of International Affairs.
- Straits Settlements Record. 1961. Lewis to Resident Councillor of Penang. 19 June. Quoted in Khoo, K.K. 1972. *The Western Malay states, 1850–1873: The effects of commercial development on Malay politics*. Kuala Lumpur: Oxford University Press, 91.
- The Census of British Malaya 1921*, comp. J.E. Nathan. London, 1922.
- The Census of the Federated Malay States 1911*, comp. A.M. Pountney. Kuala Lumpur, 1912.
- Tufo, M.V.D. 1949. *A report on the 1947 census of population*. London: The Crown Agent for the Colonies.
- Tunku Shamsul Bahrin. 1967. The growth and distribution of the Indonesian population in Malaya. *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 123(2): 267–286. <https://doi.org/10.1163/22134379-90002906>
- Vlieland, C.A. 1932. *British Malaya: Report on the 1931 census and on certain problems of vital statistic*. London: The Crown Agent for the Colonies.

- _____. 1934. The population of the Malay Peninsula: A study in human migration. *Geographical Review* 24(1): 61–78. <https://doi.org/10.2307/209494>
- Wang, G. 1985. Migration patterns in history: Malaysia and the region. *JMBRAS* 58(1): 43–57.
- _____. 2001. *Don't leave home: Migration and the Chinese*. Singapore: Times Academic Press.
- Wee, C.S. 1952. *Ngah Ibrahim in Larut, 1885–1874*. Singapore, BA: University of Malaya, 7. Quoted in Khoo, K.K. 1972. *The Western Malay states, 1850–1873: The effects of commercial development on Malay politics*. Kuala Lumpur: Oxford University Press, 85.
- Winstedt, R.O. 1923. *Malaya: The Straits Settlements and the federated and unfederated Malay States*. London: Constable & Co. Ltd.
- Zaharah Haji Mahmud. 1972. Change in Malay sultanate: An historical geography of Kedah before 1939, microfilm 258.